

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNE DAYALI EĞİTİM ANLAYIŞI VE EĞİTİM İLETİŞİMİ

Doç. Dr. Ahmet Halûk YÜKSEL

1. Eğitim Kavramı

Türk Dil Kurumunun yayınladığı Türkçe Sözlükte eğitim, eğitmek işi, eğitme yollarını gösteren bilim olarak tanımlanmaktadır. Eğitmek ise; «bir kimse ya da bir şeyi, üzerinde işleyerek güdülen amaca göre geliştirmek, terbiye etmek» olarak açıklanmaktadır.

Bu çok genel tanımlamanın ötesinde, eğitim olgusunun amaçlara göre değişiklikler gösterebilen birçok tanımlaması yapılmaktadır. Bunlardan birkaçı şöyledir (1):

— Yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği.

— Önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesi.

— Kişilerin toplumsallaşması ve en elverişli düzeyde kişiliklerinin gelişmesi için, seçilmiş ve denetlenmiş bir çevrede (özellikle okullarda) yapılan bir süreçtir.

(1) İBRAHİM E. BAŞARAN; *Eğitime Giriş*, Gül Yayınevi, Ankara, 1978, s. 18.

Burada sözü edilen süreç kavramı, «halden hale geçerek ortaya çıkan şey» olarak tanımlanmaktadır (2).

Süreç kavramı da işin içine girince, eğitim ve eğitmek bir anlamda sürekli olarak değiştirmek olarak değerlendirilebilir. Bağlı olarak eğitim sürecinin amacı eğitime konu olan bireylerin, başka deyişle öğrencilerin davranışlarının değiştirilmesidir. Davranış olgusu, insanın gözlenebilen ya da ölçülebilen bilinçli etkinliklerinin tümünü kapsar. Bu anlamda, insanın bütün bilinçli hareketleri, düşünceleri, duygu gösterileri, bir işi yapması, bir duruma karşı tutumu, beğenileri gibi bilinçli olarak yaptığı tüm hareketler ve etkinlikler davranış olarak ele alınabilir.

Davranış konusundaki bu irdelemelerden sonra, ortaya bir de davranışların nasıl değiştirildiği sorunu çıkmaktadır. Çünkü eğitimde temel amacın davranışların değiştirilmesi olduğu vurgulanmıştı. En genel anlamda insan, davranışlarını, «yaşantısı» yoluyla kazanır ya da değiştirir. Yeni birtakım davranışların kazanılması ya da istenmeyen eski davranışların istenilen davranışlara çevrilmesi insanın yaşantısına dayanır. Bu noktada, bir de, yaşantı kavramının tanımlanması gerekmektedir. Yaşantı; (a) Bireyin algılayarak ve doğrudan etkinlik göstererek edindiği bilgi, tutum ve becerilerin tümü, (b) İnsanın maddi ve toplumsal çevresiyle ilişki kurması sonucu gerçekleşen etkileşim süreci olarak tanımlanmaktadır (3).

Buraya kadar ele alınan noktalar ışığında, eğitimi şöyle bir tanıma kavuşturmak mümkündür: «Eğitim, bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir» (4).

Eğitim olgusuna bireysel boyutun ötesinde bir de toplumsal boyutta yaklaşıldığında, durum biraz daha karmaşık bir yapı kazanmaktadır. Toplumsal bir süreç olarak eğitim; toplumsal şartlar ile bu şartları geliştirmesi sözkonusu olan birey hakkında bilimsel geçerliliği olan bilgiyi, öğrenme-öğretme sistemine uyarlayacak kavram, ilke ve becerileri saptamak ve uygulamaktır(5). As.

(2) A.g.k., s. 18.

(3) A.g.k., s. 19.

(4) A.g.k., s. 21.

(5) FATMA VARIŞ; Eğitim Bilimine Giriş, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 70, Ankara, 1978, s. 33.

linda anılan süreç çok boyutlu ve karmaşıktır. Bu sürecin, sahip olduğu özellikleri sıralamak konuya açıklık getirecektir (6):

Eğitim süreci :

- i. Kapsamlıdır
- ii. Çok boyutludur
- iii. Sürekli
- iv. Dinamiktir
- v. Bilimsel araştırma ve bulgulardan kaynaklanır
- vi. Evrensel ve ulusal yönleri vardır
- vii. İnsana özgüdür
- viii. Tecrübelerle edinilir
- ix. Amaca yöneliktir
- x. Olumluya dönüktür
- xi. Bütünleyicidir
- xii. Zaman yönünden sınırsızdır
- xiii. Mekan yönünden genişir ve her yerde oluşur
- xiv. Ulusal kalkınma ile doğrudan ilgilidir
- xv. Kültürü oluşturur ve aktarır
- xvi. Bir uyum sürecidir

Yukarıda sıralanan özellikler anlamında eğitim, kişinin toplum değerlerine ve yaşama biçimlerine sağlıklı uyum sağlamasına yardım eden bir süreç olarak görülebilir. Burada da karşımıza, değişimler karşısında eğitimin ne olması, nasıl yapılandırılması gerektiği sorusu çıkar. İşte bu noktada eğitim; toplum dinamizmini, toplum kurumlarını geliştirmek yoluyla yöneltmekle sorumlu, devamlı, bir kuşaktan diğerine devredilen ve bilimsel tutum isteyen bir tür toplum mühendisliği olarak ortaya çıkmaktadır (7).

Kısacası, eğitim olgusunun, özde çok karmaşık ve kapsamlı olmasına rağmen, derinlemesine incelendiğinde, plan, amaç, psiko-sosyal, kültürlenme-kültürlenme, davranış değiştirme gibi kavramları içerdiği görülmektedir (8). Sözü edilen kültürün genel, evrensel, denenmiş ve yerleşmiş elemanlarının öğretilmesi genel öğretimi meydana getirir. Bunlar ise toplumda yaşayan herkesin öğrenmesi ve bilmesi gereken ortak bilgi ve becerileri içine almaktadır.

(6) A.g.k.

(7) A.g.k. s. 112.

(8) CEVAT ALKAN; Eğitim Ortamları, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 85, Ankara, 1979, s. 4.

Ancak, kültür durağan (statik) bir yapı taşımaz. Benzer biçimde eğitim de, toplumun varlığını sürdürmesi için önemli işleve sahip parça olarak boşlukta cereyan eden bir süreç değildir. Kısacası; eğitim, toplumsal olma niteliğine bağlı olarak, devingen (dinamik) olan kültür yapısı içinde, devingen bir süreçtir. Bu önerme, genelde toplumların sürekli değişme içerisinde bulunması olgusuna doğrudan bağlıdır.

Sonuç olarak, herkesin üzerinde anlaşma sağlayabileceği, ortak ve genel-geçer bir eğitim tanımı geliştirmek mümkün görünmemektedir. Ancak, bu çalışmanın kapsam ve amaçlarına uygun düşen tanım; «eğitim bir değiştirme sürecidir» (9) biçiminde gerçekleştirilebilir. Sözü edilen değiştirme kavramı bir yönüyle de şekillendirme anlamını taşımaktadır. Bu nedenle, anılan tanım daha özele indirgeyerek eğitimin; «bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak **istendik** değişme meydana getirme süreci» olduğunu kabul etmek mümkündür (10).

Yukarıdaki tanımda yer alan «kasıtlı» ve «istendik» sözcükleri, toplumun eğitim sürecini belirli kurumlar aracılığıyla, belirli hedeflere ulaşmak amacıyla ve önceden tasarlayarak başlattığını göstermektedir. Bu bağlamda eğitim; belirli amaçlara ulaşabilmek için, kasıtlı olarak düzenlenmemiş ortamlarda bireyin kazandığı davranış değişikliklerinden, kısacası «kendiliğinden kültürlenme» den ayrılır. Kendiliğinden kültürlenme olarak adlandırılan olguda, önceden planlanmış birtakım hedefler bulunmamaktadır. Buna karşın, bu olgu, toplumu oluşturan bireylerde, bazı davranış değişiklikleri oluşturma açısından en az programlı eğitim kadar önem taşır. Toplum, önceden tasarlanmış olmasa da, belirli davranış biçimlerini, bir başka deyişle toplum kültürünün özelliklerini bireye bu ortamlarda aktarır. Aktarılan bu özellikler, kontrol edilemeyen bazı nedenlere bağlı olarak, her zaman toplumun gerçekten aktarmak istediği özellikler olmayabilir; ya da toplum, varolan ve işlemekte olan kültürel özelliklerini gelişigüzel aktarmak istemiyor olabilir. İşte bu nedenle, eğitim olgusu kültürleme ve toplumsallaşma sürecinin istendik amaçlar doğrultusunda bilinçli olarak düzenlenen bölümünü oluşturur. Daha somut olarak ifade edilecek olursa, eğitim bir kasıtlı kültürleme sürecidir.

(9) SELAHATTİN ERTÜRK; Eğitimde «Program» Geliştirme, Yelkentepe Yayınları, Ankara, 1979, s. 12.

(10) A.g.k.

Buraya kadar ele alınanlar ışığında konuya bakıldığında; toplumun, istedik birtakım hedeflerine, ancak eğitim sürecini belirli kurumlar içinde düzenleyerek ulaşabildiği görülebilir. Anılan kurumlar da, bireyin dünya ile tanıştığı ilk kurum olan aileden başlayarak, toplumun ekonomik, siyasi, kültürel amaçlarına ulaşabilmek için oluşturduğu bütün diğer kurumları da içine alacak bir biçimde toplumsal yaşamın bütün kurum ve katmanlarına yayılır. Ancak, bunların içinde okul (lar) adı verilen toplumsal kurum, özellikle belirli ve programlı eğitim hedeflerine ulaşmak amacıyla oluşturulduğundan diğerlerine önemli oranda farklılık gösterir. Anılan diğer toplumsal kurumların kültürleme sürecine katılmaları büyük ölçüde kendiliğinden olup-bittiği halde; okul, toplumun kendi bireyleri için, «kasıtlı kültürleme» amacıyla kurup yönlendirdiği bir kurumdur.

Özet olarak, okulu diğerlerinden ayıran en önemli özellik, hedef ve amaçlarının önceden, istedik ve kasıtlı biçimde, «kasıtlı kültürleme» ilkesi doğrultusunda belirlenmiş olmasıdır.

2. Atatürkçü Düşünce Sistemi ve Eğitim

Ulusal Kurtuluş Savaşının sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyetinin önündeki en önemli ve yaşamsal amaç topluma her anlamda yeniden biçim vermektir. Sosyolojik anlamda topluma yeni bir biçim verme ve bu bağlamda yeni bir toplum yaratabilmenin aracı ise kuşkusuz eğitimidir. Kaldı ki, yukarıda da değinildiği gibi eğitim olgusu bireyleri ve toplumu, yapısı gereği istedik hedeflere götürür. Yeni toplumsal yapının istedik hedefi ise son derece açıktır: Atatürkçü Düşünce Sistemi İlkeleri doğrultusunda düzenlenmiş bir toplumsal yapı ile buna uygun bir toplumsal yaşam ve anılan toplumsal yaşamda her alan bireylerin Atatürkçü Kişilik Özelliklerine sahip olmaları (11). Bu hedefe ulaşmada çeşitli eğitim kurumlarının insanların yaşamlarının her evresinde çeşitli düzlemlerde oynamaları gereken birtakım roller söz konusudur. Bunlardan birincisi yine, aile ortamıdır. Aile ortamı, bireyin doğal kişilik yapısının ilk oluşum ve biçimlenme ortamı olma özelliğini taşıdığı için, altı ilkeye bağlı Atatürkçü Kişiliğin birçok ögesinin bireye kazandırılabilmesi için temel

(11) Anılan kişilik özellikleri konusunda geniş bilgi için BKZ. İNAL CEM AŞKUN; «Yönetici Kişiliğinin Atatürk İlkeleri Temeline Göre Geliştirilmesi», ESADER Cilt XVI, Sayı: 1, Eskişehir, 1980, s. 1-38.

düzei ortaya koymaktadır. Kuşkusuz burada Türk toplumunun aile ilişkilerinde varolan yaygın düşünce ve davranış örüntüsünün de gözardı edilmemesi gerekir. Bu örüntü içinde, bazı Atatürkçü Kişilik Özelliklerinin doğrudan doğruya yer alması sözkonusu olabilirken, bazıları ancak ailenin eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesiyle yerleşebilecektir. Örneğin, Cumhuriyetçi Kişilik Özelliklerinden olan «demokratik tutumlu» olma ögesinin (12), aile yapısında çocuğa kazandırılması, ancak kültür ve dolayısıyla ilişki düzeyi yüksek bir aile atmosferinin yaratılmış olmasına bağlı kalırken; aynı kişiliğin yasalara uyan, disiplinli, dengeli, «sabırlı olma» ögesi ailesinin geleneksel ilişki yapısında doğal olarak bulunabilmektedir. Atatürkçü Kişiliğin temel öğelerini bireye kazandırma da, temel kurum aslında «kasıtlı kültürleme» kurumları olan okullar olacağına göre; burada okul-aile ilişkileri büyük önem kazanmaktadır. Her öğrenci, çeşitli bölge ve yörelerinin birbirinden farklı aile yapılarına bağlı olduğu için, öğrenciye okulda kazandırılacak kişiliğin ailede yok edilmesini önlemek; bu konuda öğrenci ailelerinin durumlarının yakından incelenmesi, öğrenciye kazandırılacak Atatürkçü Kişiliği desteklemedeki düşünce ve davranış açıklarının «ailenin eğitimiyle» kapatılmasında elde edilen başarıya bağlı kalacaktır. Buradan da görülmektedir ki aile; bir yandan Atatürkçü Kişiliği kendi gücü oranında yetiştirdiği bireye aktarma durumunda bulunurken; diğer yandan kazandırmadığı veya okulun kazandırdığını olumsuz tutumuyla yoketme çabasına giriştiği öğelerinden, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının destekleyici çabalarına gereksinim duyacaktır (13).

Atatürk ilkeleri üzerinde şekillenmiş Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşının Atatürkçü Toplumsal Kişiliğini kazanacağı temel kurum kuşkusuz okullar olacaktır. Ana, ilk, orta, yüksek öğretim ve eğitim düzeylerinde yer alan okulların gerek örgün, gerekse yaygın türdeki çalışmalarının sözkonusu kişiliği şekillendirecek biçimde düzenlenmesi, toplumun ve devletin dayanacağı vatandaş kişiliğinin yaratılmasının temel koşuludur. Bunun için de, okulların biçimsel öğretim amaçlarıyla yetinmeyip, daha çok eğitimin alanına giren Atatürkçü Toplumsal Kişiliğin öğrencilere kazandırılması amacı doğrultusunda yapılanmalarını yeniden örgüt-

(12) BKZ: A.g.k. s. 22.

(13) İNAL CEM AŞKUN; «Atatürk İlkelerinin Kişilik Boyutları ve Eğitim Ortamları», Uluslararası Atatürk Konferansı Tebliğler (Cilt 1) Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981, (Tebliğ No: 10) s. 5 .

lemeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Eğer bu yola girilmezse, kişinin ailede başlayıp, okulda süren, meslek örgütlerinde ise son aşamasına gelen, kendi başına ne yöne gittiği belli olmayan doğal kişilik «serüveninden» sağlıklı vatandaş veya toplum üyesi davranışları sağlanamaz. Her devlet, toplumun bireylerini, öğretim ve eğitim kurumlarında bir yandan mesleklere hazırlarken, diğer yandan da ona, kendi vatandaş kişiliğini kazandırmak zorundadır. Eğer bunu kazandıramaz, başka deyişle okullardaki öğrencilerin doğal kişilik yapısı üzerine, anılan kişilik katmanını getiremezse, o zaman kendi geleceğini doğal kişilikleri başıboş kalmış, kısacası «vatandaş» olamamış insanların düşünce ve davranışlarını da tehlikeye sokmuş olur. Türkiye’de gittikçe sıklaşan periyodlarla toplum yönetiminde devletin girdiği çıkmazlarda, herhalde başta gelen açık neden; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin vatandaş kişiliği olan «Atatürkçü Toplumsal Kişiliği» okullarda öğrencilere kazandırmada düşülen büyük öğretim ve eğitim çıkmazıdır.

Atatürkçü Toplumsal Kişiliği, toplum bireyelerine kazandırmada üçüncü boyut ise; «örgütsel» yaşayıştır. Örgütler, aileden başlayıp, okullar ve bireyin mesleğini yürüttüğü kuruluşlara kadar, toplumsal yaşamın merkezini oluştururlar. Okullarda, kişiliğindeki toplumsallaşma ve kültürlenme süreci hızlanan birey, okul sonrası mesleki kişiliğini çalıştığı örgütte kazanır. Toplum ve devletiyle, ulus temelleri Atatürk İlkeleri üzerine atılan Türkiye Cumhuriyetinin kendi vatandaş kişiliğini elde etmede aile, okul çizgisinde boyutlanan gelişme sürecini örgütlerde de sürdürmesi zorunluluğu vardır (14). Okulda iyice şekillenecek, ailede desteklenecek Atatürkçü Toplumsal Kişilik, bireyin çalışacağı veya üye olacağı örgütlerde olumsuz tutumlarla yıpratılıp, bozulmaya uğramadan, gerekli meslek katmanı da aynı doğrultuda elde edilmelidir. Okullardaki eğitim ortamının geriliği nasıl Atatürkçü Toplumsal Kişiliğin gerçek biçimiyle yetişmesini engellerse; örgütlerdeki çalışma ortamının çağdışı zayıflık, noksanlık ve bozuklukları, okulda sözkonusu kişiliği elde etmiş bireyin bu yapısını zorlayıp, onu «sorunlu» bir insan durumuna getirebilir. Örgütü gerilikten kurtaracak veya «çağcıl örgüt» ortamını yaratacak tek güç varsa, o da yönetimdir. Her örgüt yönetim gücünün üstünlük ve zayıflıklarına göre özelliğini kazanır. Örgütsel havayı belirleyen güç, yönetimdir. Yönetim de bu gücü kuşkusuz yöneticinin kişiliğinden alır. Yöneticinin kişi-

(14) A.g.k., s. 8.

liğinden kaynaklanan ve örgütü çalıştıran yönetim gücünün de, Atatürkçü Toplumsal Kişilik temelinde özünü kazanması, kendisine katılan bireylerin Atatürkçü Toplumsal Kişiliklerinde meslek katmanını oluşturacaktır.

Bu bağlamda, Atatürk de her düzlemdeki eğitime büyük önem vermiş, «çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşma» istedik hedefinde, eğitim olgusuna önemli görevler yüklemiş ve bunu şu sözleri ile belirtmiştir: «Eğitimidir ki, bir ulusu hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır veya bir ulusu kölelik ve yoksulluğa terk eder» (15). Eğitimin hayati önemini böyle dile getiren Atatürk, eğitimin amaçları konusuna aşağıdaki sözleri ile değinirken, aslında eğitim yoluyla yetiştirilecek bireylere kazandırılması gereken kişilik özelliklerine de dikkat çekmektedir (16): «Eğitimin amacı, yalnız hükümete memur yetiştirmek değil, daha çok memlekete ahlaklı, karakterli, cumhuriyetçi, devrimci, olumlu, atılğan, başladığı işleri bitirecek yetenekte, dürüst muhakemeli, iradeli, yaşamda rastlayacağı engelleri yenmeye kudretli, karakter sahibi genç yetiştirmektir. Bunun için de, öğretim programlarını ve sistemlerini ona göre düzenlemelidir». «Eğitim işlerinde kesin zafer kazanmış olmak gerekir. Bir ulusun gerçek kurtuluşu ancak bu yolda olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek bir can, tek bir fikir olarak temelli bir program üzerinde çalışması gerekir. Bence, bu programın temel noktaları ikidir: a- Toplumsal yaşamımızın gereklerine uyması, b- Çağın gereklerine uygun gelmesidir» (17).

Burada, Atatürk'ün konuya tam bir eğitim bilimcisi titizliği ile yaklaştığını görebiliriz. Hazırlanacak eğitim programının toplumsal yaşamımızın gereklerine uyması, sahip olunan tüm kültürel değerlerimizin eğitim yoluyla yeni kuşaklara öğretilmesini sağlayacaktır. Eğitim programlarının çağın gereklerine uyması ise beraberinde gelişmelere açık olmayı getirecektir. Başka deyişle, toplumsal değişme sonucunda ortaya çıkabilecek yeni öğelerin topluma mal edilmesini sağlayacak yapıyı eğitimin taşıması gerekmektedir. Kısacası, eğitim, çağdaşlaşmayı sağlayıcı rolünü yerine getirmelidir.

Cumhuriyet öncesi Türk toplumuna bakıldığında, eğitimin genellikle, saray ve çevresi ile diğer yöneticilere özgü bir olgu olduğu

(15) UTKAN KOCATÜRK; *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1984, s. 108.

(16) A.g.k., s. 107.

(17) SAMİ N. ÖZERDİM; *Atatürkçünün El Kitabı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s. 189.

görülebilir. Oysa, her çağdaş ve demokratik toplum gibi Atatürkçü Düşünce Sistemi doğrultusunda yapılanmış Türk toplumunda da amaç, her kesimden gelen ve her yaştaki vatandaşa yeteneklerine paralel olarak verilebilecek en üst düzeydeki eğitim-öğretim kurumlarını açarak onları eğitmektir.

Çağdaş ve demokratik toplumların en önemli tedbirlerinden biri de, kişilerin içinde yaşadıkları toplumun benimsediği yapının, daha sağlıklı yürüebilmesi ve gelişebilmesi yönünde gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırmaktır (18). Bu bağlamda Türk toplumdaki eğitim olgusu ve eğitim dizgesinin de görevi Cumhuriyet yönetimi ve Atatürk İlkeleri ile kişilik özelliklerini bir yaşam biçimi olarak ele alıp, ona bağlı fikir, tavır ve bilgileri kazanmış insanlar yetiştirmektir. Bu noktada, eğitim olgusunun niteliklerini Atatürk İlkeleri çerçevesinde kısaca ele almak gerekir.

a— Cumhuriyetçilik İlkesi :

Cumhuriyetçilik İlkesi ile yeni Türkiye Cumhuriyetinin eğitimi arasındaki ilişkiyi, Atatürk'ün bir sözü açıkça belirler. Atatürk öğretmenlere seslenirken, «Cumhuriyet sizden, fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller ister» demiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyetçilik İlkesini eğitimdeki uygulaması da özgür düşünceyi engelleyen unsurların ortadan kaldırılması biçiminde olmuştur (19). Bu da okulların örgütlenmesi, hazırlanan eğitim programları, genelde amaçlanan hedef ve yasal düzenlemelerde kendini göstermiştir.

b— Ulusçuluk İlkesi :

Bu ilke, dağıtılmış bir imparatorluk yerine çağdaş, ulusal bir devlet meydana getirmeyi amaçlamaktadır. Toplum, cumhuriyetle birlikte yeni bir ulusal kimlik ve yapı kazanmıştır. Bu yapının unsurları olan dil, tarih ve amaç birliği, devingen bir toplumsal ortamda sürekliliği ve bütünleşmeyi sağlamak durumundadır. İşte bu anlamda eğitim, ulusal yapıyı ve unsurlarını topluma kabul ettirmede kullanılan önemli bir araçtır. Ulusal toplum yapısını en iyi biçimde geliştirerek sürdürmek için son derece iyi ve çağdaş

(18) ŞEFİK UYSAL; «Atatürk ve Çağdaş Eğitim» Atatürk ve Eğitim, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1981, s. 297.

(19) ENVER ZİYA KARAL; «Atatürk İlkelerinin Biçimlendirildiği Eğitim», Atatürk ve Eğitim, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1981, s. 7.

boyutlarda eğitilmiş bireylere ihtiyaç vardır. Bir sistem olarak toplumun amaçları büyüme, kararlılık ve etkileşimse, bu amaçlara ulaşmanın aracı da eğitim ve iletişimidir. Tarih, dil ve amaç birliği biçiminde şekillenen ulus olma bilincini bireyler yaşam boyu süren eğitim yoluyla kazanır ve geliştirirler.

Atatürkçü Düşünce Sisteminde ulusal bütünlük ve ulusal sınırlarla çerçevelenmiş bir ulusçuluk sözkonusudur. Bu anlayışla, vatan birliği, ortak sorunlar, ortak duyguları ile ortak kültürle işlenmiş ulusal öze, ulusal ahlaka ve ulusal karaktere dönüş vardır. Böylesi değerler taşıyan bir düşüncenin gerçekleşebimesi ulusal bün-yemizden çıkarılan çağdaş bir eğitim programı ile mümkün olur. Kaldı ki, eğitimin ulusallık özelliği, bir çağdaşlık gereğidir (20).

c— Devletçilik İlkesi :

Atatürkçü Düşünce Sisteminin devletçilik ilkesi, devletin bütün faaliyet sahalarını kapsar. Eğitim de devletin faaliyet gösterdiği alanlardan birisidir. Okullar açmak, gerekli eğitim kodrosunu yetiştirmek, eğitim programlarını belirlemek hep devletin görevleri arasında yer alır. (21) Bir başka deyişle, devlet eğitim aracını kullanarak, Atatürkçü Kişilik Özelliklerine sahip bireylerden meydana gelen bir toplum yaratma görevini devletçilik ilkesinin eğitim alanına yansması ile gerçekleştirebilir.

d— Halkçılık İlkesi :

Türkiye Cumhuriyeti yönetimi halkın kayıtsız-şartsız egemenliğine dayanır. Devleti kuran halktır. Devletin kutsallığı da halkın iradesinden gelmektedir (22). Bu anlamda devlet hazırladığı eğitim programları ile halkı okutmak kalkındırmak dolayısıyla çağdaşlaştırmak ve halkı yeni bir ulusal bilince ulaştırmayı hedeflemelidir. Aynı zamanda eğitim halkçılık ilkesinin temelleri olan halkın birliğini ve ortak amaçlar için dayanışmasını da güçlendirici olmalıdır. Son olarak da, halkçı kişilik özelliklerinin topluma mal edilmesi sağlanmalıdır.

(20) UYSAL, s. 297.

(21) Ülkemizde gerçi özel sektör de okul açabilir. Ancak, bunların programlarının hazırlanması ve denetimi yine devletin kontrolü altındadır.

(22) KARAL, s. 8.

e— Laiklik İlkesi :

Din, toplumsal bir kurumdur. Ancak, laiklik ilkesi çerçevesinde din, devlet yaşamının yönlendirilmesinde egemen olmamalıdır. Atatürkçü Düşünce Sisteminde laiklik, kişinin dinsel inancından vatandaşlık bilincini ayırd edebilmesine bağlıdır. İşte laiklik ilkesi ile eğitimin ilişkisi bu noktada başlamaktadır. Vatandaşlara anılan alışkanlığı kazandırabilecek araç eğitimidir. Ayrıca laiklik ilkesinin, dinle-devlet işlerinin ayrılmasının yanında devlet işlerinin özgür düşünceyle sürdürülmesi anlamını da göz ardı etmemek gerekir. Toplum bireylerinin bu tür özgür düşüncelere sahip olabilmelerini de eğitim sağlayacaktır.

Laiklik ilkesinin önemli bir yanı da din olgusunun zararlı etkilerden bizzat devletçe korunması ise, dini eğitimin de laik esaslarla devlet tarafından düzenlenmesi gerekir.

f— Devrimcilik (inkılapçılık) İlkesi :

Atatürkçü Düşünce Sisteminde devrimcilik ilkesi, donmuş statik bir toplumun kuruluşuna meydan vermeyen bir yapıya sahiptir. Ayrıca bu son ilke diğerlerinin güvencesi ve geliştirilme nedenidir. Çünkü, Atatürk devrimlerini ancak Atatürkçü devrimci bir ruhla savunmak mümkündür ve bu ruhu ve düşünceyi verecek olan da eğitimidir (23). Savunmanın yanısıra devamlı değişen hayat karşısında, Atatürkçülüğün en doğal gereği olarak bunları geliştirmek de gerekir. «Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir» temel ilkesi ile bu durum daha fazla anlam kazanmaktadır. Atatürk donmuş herşeyin karşısındaydı. Hayatın anlamı harekettir ve harekette hayat vardır. Hareketin sona ermesi bir anlamda hayatın bittiğini de gösterir. Bilindiği gibi Atatürk hiçbir zaman «beni izleyin» dememiştir. «Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir» ve «bilimin dışında yol gösterici aramak delâlettir» diyerek, gelişen bir bilimin olduğunu ve bilim nereye gidiyorsa gerçekçiliğin ve hedefin o olduğunu vurgulamıştır. Bu çeşit bir devrimciliğin kökleşmesi ve yaşamasını sağlamaksa ancak eğitimle olacaktır (24).

Bir başka açıdan bakıldığında, Atatürk devrimlerinin temel hedefi, ulusal özümüzü ve değerlerimizi gözardı etmeden, bilim yoluyla

(23) A.g.k., s. 10.

(24) A.g.k., s. 11.

la yeni toplumsal şartlara ve ihtiyaçlara göre bağımsızlık ve çağdaşlaşmayı gerçekleştirecek yenileşmeyi sağlamaktır. Bu anlamda Atatürkçü devrimcilik ilkesi araştırmaya, geliştirmeye, sürekli harekete, çağdaşlaşmak için durmaksızın çabalamaya bağlı ve bunları daima toplumun bilinç düzeyinde tutmayı hedefleyen bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna bağlı olarak, Türk toplumundaki eğitim olgusu, toplum yaşamındaki önemi açısından araştırmaya, geliştirmeye ve uygulamaya en açık devrimci bir yapıya sahip olmalıdır.

Atatürkçü eğitim anlayışını en iyi niteleyen yine Atatürk'ün bir değerlendirmesidir: «Eğitim ve öğretimde uygulanacak yol, bilgiyi insan için bir süs, bir zorbalık aracı, yahut uygar bir zevkten çok maddi hayatta başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanılması mümkün bir araç haline getirmektedir» (25).

3. Atatürkçü Eğitim İletişimi :

Atatürkçü Düşünce Sistemi topluma yeni bir modelle gelmiştir. Eski toplumsal yapı neredeyse tamamen değiştirilmiştir. Eğitim, bir toplumda o toplumun ihtiyaçlarına uygun insan yetiştirme görevine sahip olduğu için, eski eğitim sistemi de kaldırılmış, eğitimin birliği ile eğitimin Türk devrimi ile Atatürk ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesi sağlanmıştır. Yeni Türk eğitim sisteminde eğitim sadece belirli mesleklere insangücü yetiştirmek ya da üst-sosyo-ekonomik düzey insanlarına özgülük ortadan kaldırılmış, her kesimden insanın eğitim hakkına sahip olabilmesi sağlanmıştır.

Eğitimde birtakım temel ilkeler saptanmıştır. Eğitim «fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür» kişilerden oluşan bir toplum yaratma doğrultusunda işlev görecektir.

Ayrıca, toplumda sağlanan kadın haklarına paralel olarak, «erkek ve kız çocuklarımızın aynı surette» eğitimi bir genel ilke haline getirilmiştir. Osmanlıda, eğitim imkânlarının hemen tümü erkekler için sağlanmıştı. Oysa, «Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır» diyen Atatürk'ün getirdiği ilkelere her konuda olduğu gibi eğitim konusunda da kadın-erkek ayrımı sözkonusu dahi edilmemiştir. Bu anlamda, çağdaş eğitime paralel olarak, her kesimden ve her cinsiyetten Türk insanına eğitim-öğre-

(25) KOCATÜRK, s. 107.

tim imkânını vermenin şart olduğunu gören Atatürk bunu topluma da büyük ölçüde kabul ettirmiştir. (26)

Atatürkçü eğitim politikasının diğer boyutları da toplumun ihtiyacı ile bireylerin ihtiyacının programlara yansıtılmasıdır. Kaldı ki, çağdaş eğitimin amacı da toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda insangücü ve ihtisas gücü yetiştirmektir. Bu da Atatürk'ün eğitim anlayışının temelidir. (27)

Atatürkçü eğitim iletişimin temelleri yine Atatürkçü Düşünce Sistemi ve ilkeleri çerçevesinde düzenlenecektir. Eğitimin sesleneceği birim tüm ulustur. Bir başka deyişle ana-sistem ulus olmaktadır ve eğitim devingen bir toplumsal ortamda işlev göreceğinden alt-sistemlerle bağıni da değişikliklere uyum göstermeyi sağlayacak politikalar ve iletişim kuracaktır. (28) Burada da iletişimin varlığı çok önemlidir. Çünkü, alt-sistemlerden gelecek iletilerin iletilmesi, eğitimin amaçlar doğrultusunda işleyip, işlemediğinin kontrol edilmesi de yine iletişim yoluyla gerçekleştirilir.

ŞEKİL 1'deki çizimde de görüldüğü gibi Atatürkçü eğitim iletişiminin gerçekleştiği iki alt-sistem doğal eğitim ile kuramsal eğitimidir. Doğal eğitim aile ve bireyin çevresi tarafından gerçekleştirilen, belli bir plana ve programa dayanmayan, daha çok toplumsal normlar ve kültürel değerleri öğreten bir yapı taşır. Kurumsal eğitim ise, okullarda belli bir plan ve programla gerçekleştirilen ve daha çok maddi gerçeklerin öğretildiği bir alt-sistemdir. Kurumsal eğitimde bir öğrenme-öğretme süreci takip edilir. Bir başka deyişle öğretim olgusu gerçekleştirilir. Öğretim genel olarak yaygın biçimde ve örgün biçimde verilir. Yaygın öğretim okullarda yapılır. Öğretim olgusunun basamakları, okul öncesi, ilk, orta, yüksek öğretim olarak düzenlenir. Ayrıca, mesleki öğretim ile diğer destekleyici öğretim çalışmaları da yerine ve ihtiyaca göre uygulanır. Eğitim ise daha kapsamlı ve uzun dönemli bir olgu olarak ailede, iş örgütlerinde ve okullarda bir bütün olarak gerçekleşir. Bir başka açıdan eğitim, hayatın her evresinde bireyin toplum-

(23) Burada bir noktayı vurgulamak gerekir. Toplumumuzda hala kızlarını okula göndermeme konusunda direnmeler olduğu bilinmektedir. Bu da, eğitim politikası ve iletişimi konularında birtakım sorunların olduğunun kanıtıdır. Yer yer, dini birtakım baskıların da buna sebep olduğu söylenebilir. Bu durumda, «Laiklik» ilkesinin hayata geçirilmesinde bazı aksaklıkların var olduğu görülmektedir.

(27) Bkz: KOCATÜRK, s. 107.

(28) Bkz: ŞEKİL 1

sal yaşamı için aldığı iletiler toplamıdır denilebilir. Buna, toplumsal normlar, davranış kalıpları, diğer kültürel öğeler, okuma-yazma bilgisi, mesleki bilgilerin ve diğer tüm bilgilerin bireye programlı ya da programsız olarak verilmesi, iletilmesi de dahildir.

Türk eğitim dizgesi genellikle kamu hizmeti olarak kurulmuştur. Gerçi, duruma göre özel birtakım eğitim kurumları da kurulabilir. Ancak bu kuruluşlar da, Atatürkçü Düşünce Sistemi doğrultusunda faaliyet göstermelidirler ve bu kuruluşların eğitim programları da devlet tarafından düzenlenir ve denetlenir.

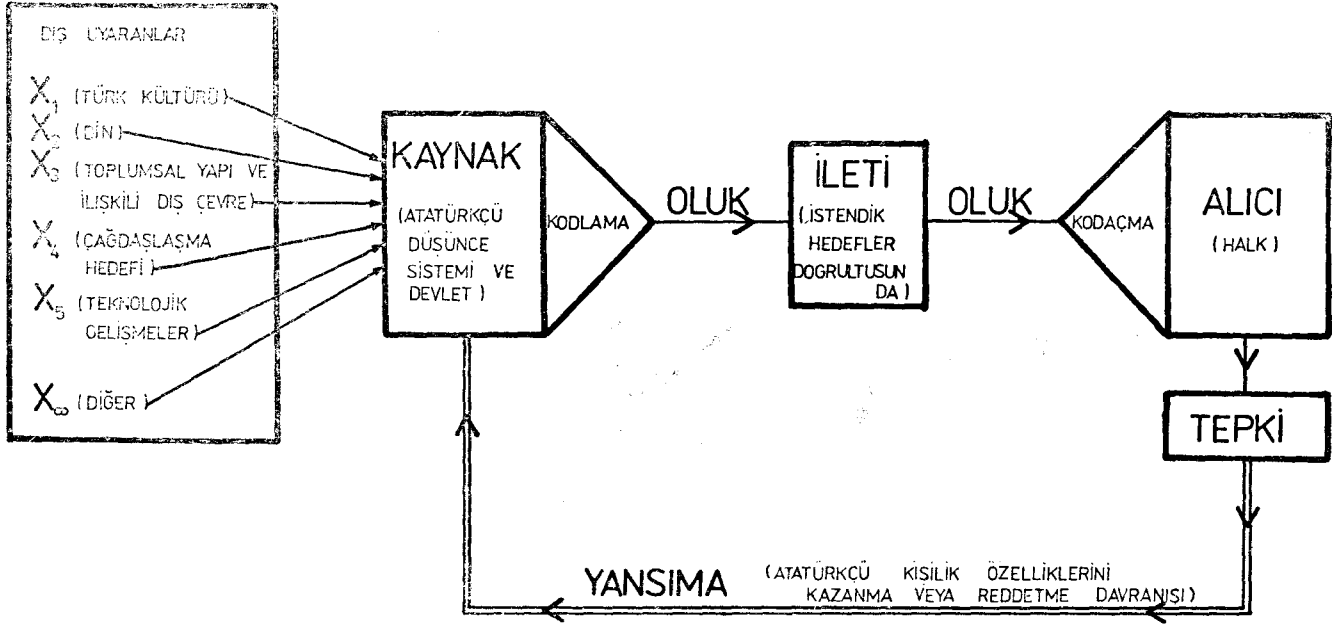
Öğretim alt-sisteminin üç temel hedefi bireyleri mesleğe yöneltme; meslek alanlarında olan gelişmelere uyum sağlanabilmesi için meslek geliştirme ve son olarak da genel kültürü yükseltmedir.

Düşünsel, duygusal ve fiziksel bağlamlarda verilecek eğitimle, Atatürkçü Kişilik Özelliklerinin bireylere kazandırılması ya da bilinç düzeyine çıkarılması amaçlanmalıdır.

Eğitim'in çerçevesini aynı zamanda toplumun da çerçevesini çizen yönetim anlayışı ve yasalardır. Eğitim ve öğretimde şu veya bu şekilde biraraya gelen öğretmen ile öğrenci, istenen amaca ulaşmada çeşitli yöntemler, araçlar-gereçler kullanabilirler. Genel olarak eğitim teknolojisi olarak adlandırdığımız bu kullanım, eğitim ve öğretim özellikleri ile öğrencinin özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Örneğin, işitme özürü bir öğrenci için, onun özelliklerinden ötürü, diğerlerinden farklı yöntemlerle, araç-gereçler kullanılır.

Eğitim, toplumu Atatürkçü Düşünce Sistemi doğrultusunda düzenlemek ve toplum bireylerini de Atatürkçü kişilik özelliklerine sahip kılmak için en önemli araçtır. Bu aracın etkin kullanımı için ele almaya çalıştığımız Atatürkçü Eğitim İletişimini gerçekleştirmek, hayata geçirmek gerekir.

Atatürkçü Eğitim İletişimi sürecinde kaynak, Atatürkçü Düşünce Sistemi çerçevesinde işlev gören devlettir. ŞEKİL 2'deki çizimde de görüldüğü gibi, bu süreçte kaynağı, vereceği iletileri biçimlendirmede etkileyen birtakım uyarılar bulunmaktadır. Sözü geçen bu uyarılardan bazıları aslında eğitim programlarının temelleri niteliğini taşıyan öğelerdir. Başlıcaları; yine Türk kültürü, İslâm dini, bireylerin içinde yaşadıkları ve kültür bağlamında şekillenmiş olan toplumsal yapılar, kısacası dış çevrelerdir. Bu öge-

ŞEKİL 2 : Atatürkçü Eğitim İletişimi Süreci

nin varlığı önemlidir. Çünkü, Türk toplumunun önündeki hedeflerden birisi eğer «çağdaş uygarlıklar düzeyine» ulaşmak ise, bu durumda ölçüt alınacak uygarlıklara «yurtta barış, cihanda barış» ilkesi temelinde, karşılıklı saygıya dayanan ilişkileri geliştirmek zorunludur. Bu bağlamda, kaynağı ve iletilerini etkileyen iki önemli öge daha ortaya çıkmaktadır. Bunlar da, çağdaşlaşma hedefi ile bu çağdaşlaşmanın gereği olarak teknolojik gelişmelerdir. Bunun dışında, eğitim düzlemine göre değişen başka birtakım ögeler de söz konusudur.

Atatürkçü Eğitim İletişimi sürecinde oluk; aile, okul, meslek örgütleri, kitle iletişim araçları ile diğer «kendiliğinden kültürleme» olgularıdır. Bu sürecin istendik hedefi, Atatürk ilkeleri doğrultusunda Atatürkçü Toplumsal Kişiliğin yetiştirilmesidir ve ŞEKİL 1'deki çizimde gösterildiği gibi, düşünsel, duygusal ve fiziksel alanlar da eğitim gerçekleştirilir. Alıcı, halktır ve aldığı iletileri yorumlayarak bir tepki oluşturur. Bu tepki ise, yansıma biçiminde ve çağdaş kimlik olan Atatürkçü Kişilik Özelliklerini kazanma veya reddetme bağlamında ortaya çıkarak kaynağa ulaşır. Eğer, alıcılardan reddetme davranışını gösterenler yeni iletilere olumlu tepki göstermiyorsa, ya süreçte bir aksama vardır ya da birey sonunda kendisini toplum dışı bulur.

Sonuç olarak, toplumumuzun insan yetiştirme kurumu olan eğitim, Atatürk İlkelerine bağlı kişilik özelliklerine göre örgütlenir ve değerlendirilmek durumundadır. Toplumda birey, hangi mesleğe yönelirse yönelsin, diğer bir deyişle, ilerde hangi mesleğin kişilik yapısını edinsin, ona öncelikle doğal olarak zaten sahip olduğu Atatürkçü Toplumsal Kişiliğin eğitim kuruluşlarında kazandırılması başka deyişle bilinç düzeyine, ilgili eğitim süreci yoluyla çıkarılması gerekir. Bu kişilik onun yaşadığı toplumla uyumunu sağlayacak temel yapısı olacaktır. Söz konusu temel kişilik yapısı üzerine, başta meslek olmak üzere, öteki kişilik yapı ve katmanları gelip, ona uygun olarak biçimlenecektir.